

LUKU- JA KIRJOITUSTAIDON KEHITYKSEN JATKUMO

Tässä tekstissä kuvataan sitä, miten luku- ja kirjoitustaito kehittyvät varhaisista valmiuksista tekniseen luku- ja kirjoitustaitoon sekä edelleen kohti kirjoitetun kielen käyttötaitoja.

Lukivalmiudet

Lukemisen ja kirjoittamisen oppimiseen vaikuttavat useat tekijät jo ennen kuin niitä varsinaisesti opetetaan. Lapsen kanssa lukemisen tiedetään olevan yksi tärkeimmistä ympäristötekijöistä, joilla voidaan vaikuttaa sanavaraston ja kuullun ymmärtämisen taitojen kehittymiseen. Kodin ja varhaiskasvatuksen [lukuympäristöt](#) vaikuttavat myöskin siihen, millainen asenne lapselle kirjoja ja lukemista kohtaan syntyy. Taidot kehittyvät parhaiten, kun lukuympäristöt ovat mahdollisimman monipuolisia.

Tietoisuus kielen sanoista, tavuista ja äänneistä eli [fonologinen tietoisuus](#) sekä [kirjaintuntemus](#) luovat perustaa erityisesti tarkan lukemisen taidon sekä oikeinkirjoituksen oppimiselle. [Nopean nimeämisen](#) taidot puolestaan edeltävät lukemisen sujuvuuden kehittymistä. [Sanavarasto](#), [kuullun ymmärtäminen](#) sekä [kielellinen muisti](#) luovat pohjaa luetun ymmärtämisen ja tuottavan kirjoittamisen taidoille. Kirjoittamiseen vaikuttavat lisäksi [visuomotoriset taidot](#) eli silmän ja käden yhteistyö.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tuetaan erityisesti kielellisten valmiuksien ja taitojen kuten vuorovaikutustaitojen, kielen ymmärtämisen, puheen tuottamisen ja kielen käyttötaitojen, kielellisen muistin ja sanavaraston sekä kielitietoisuuden kehittymistä. Kuultujen ja luettujen tekstien arvioinnin ja tulkinnan taidot kehittyvät koko oppijan elämänsä ajan.

Teknisen luku- ja kirjoitustaidon omaksuminen

Kouluikänsä mennessä useimmat lapset osaavat jo kielellemme tyypilliset kirjaimet ja noin kolmasosa lapsista on oppinut spontaanisti lukemisen ja kirjoittamisen alkeet.

Tässä vaiheessa lasten osaamisessa on kuitenkin suuria eroja. Ensimmäisellä ja toisella luokalla taitojen opetuksessa keskeistä onkin [tarkan lukemisen](#) taidon oppiminen sekä [oikeinkirjoituksen](#) hallinta, jotka kulkevat oppimisen alkuvaiheessa käsikädessä toinen toistaan tukien. Lukemisessa kirjain-äännevastaavuuksien hallinnasta edetään äänneiden yhdistämiseen tavuiksi ja tavujen yhdistämiseen sanoiksi. Opetellessaan kirjoittamaan lapsi oppii jakamaan ensin sanan tavuiksi ja tavut äänneiksi. Näiden taitojen ja äänne-kirjainvastaavuuksien hallinta luovat pohjan oikeinkirjoittamiselle. Jollei fonologisissa taidoissa ole erityisiä haasteita, oppija yleensä hallitsee teknisen lukemisen ja kirjoittamisen perustaidot ensimmäisen luokan loppuun mennessä ja hajonta lasten osaamisessa pienenee. Yleistäen voidaan sanoa, että lukemisen tarkkuus lakkaa erottelemasta hyviä ja heikkoja lukijoita toisistaan. Ensimmäisen luokan jälkeen lukeminen kehittyy kirjoitustaitoa nopeammin ja tukee kirjoittamisen kehittymistä.

Taitojen sujuvoituminen

Kun tarkan lukemisen ja kirjoittamisen taito on opittu, toistojen ja harjoittelun myötä nämä taidot [sujuvoituvat](#). Keskeistä kuudennen luokan loppuun saakka onkin lukemisen ja tekstin tuottamisen taitojen ja strategioiden sujuvoittaminen ja tekstivalikoiman laajentaminen.

Sujuvuuden sanotaan olevan silta teknisen lukemisen tarkkuudesta luetun ymmärtämiseen eli lukemaan oppimisesta lukemalla oppimiseen. Tutkimuksen perusteella tiedetäänkin, että lukemisen sujuvuus on vahvasti yhteydessä luetun ymmärtämisen taitoihin ja lukemismotivaatioon ja vaikuttaa sitä kautta kaikkien lukuaineiden opiskeluun. Kun lukusujuvuudessa ylitetään kynnyks, jonka jälkeen pystytään kiinnittämään teknisen lukemisen sijasta huomiota tekstin sisältöön, [tekstiyhteyteen](#) ja [merkitykseen](#), lukeminen sujuvoituu entisestään. Tästä eteenpäin lukemisen sujuvuus ja luetun ymmärtämisen tukevatkin toisiaan vastavuoroisesti.

Myös korkeatasoinen tuottava kirjoittaminen edellyttää teknisen oikeinkirjoituksen riittävän automatisoitunutta hallintaa. Siksi sujuvuuden tukeminen luku- ja kirjoitustaitoa herättelemällä ja vahvistamalla onkin opetuksessa hyvin keskeistä, jotta harjoitusta sujuvuuden saavuttamiseksi saataisiin riittävä määrä.

Ymmärtävän lukemisen ja tuottavan kirjoittamisen hallinta

Kun riittävän sujuva luku- ja kirjoitustaito saavutetaan, oppijan keskeinen tehtävä on käyttää lukemista oppimisen välineenä ja kirjoittamista ilmaisemisen välineenä. [Luetun ymmärtämisessä](#) ja [tuottavassa kirjoittamisessa](#) oppija voi periaatteessa kehittyä rajattomasti.

Aiemmin mainittujen taitojen (riittävä [sanavarasto](#), [kuullun ymmärtäminen](#), [riittävän sujuva lukutaito](#), [työmuisti](#) ja [tarkkaavuus](#)) lisäksi luetun ymmärtäminen edellyttää tehokaiden, ymmärtämiseen tähtäävien [strategioiden](#) omaksumista. Ymmärtävän lukemisen

kehittyessä lapsi oppii ensin poimimaan lukemastaan faktoja, sitten tekemään päätelmiä oppimansa perusteella ja myöhemmin omaksuma lukemansa perusteella erilaisia näkökulmia. Lopulta edistynyt lukija pystyy tulkitsemaan ja arvioimaan lukemaansa kriittisesti.

Sen jälkeen, kun tekninen luku- ja kirjoitustaito on opittu, keskeisten oikeinkirjoitusta edeltävien taitojen (oikeinkirjoitus, sanavarasto, työmuisti ja toiminnanohjaus) lisäksi lukemisen sujuvuus ja luetun ymmärtäminen alkavat tukea kirjoittamisen kehittymistä. Tuottavan kirjoittamisen taidot etenevät irrallisten sanojen ja lyhyiden, toisistaan irrallisten lauseiden kirjoittamisesta kohti monivivahteisempaa ja yhtenäisempää ilmaisua ja sidosteisempaa kieltä. Taitava kirjoittaja pystyy tuottamaan tekstejä, tulkintaa ja arvioita monipuolisesti ja luovasti.

Tekstitaitojen kehityksen loppuvaihetta kuvataan muun muassa käsitteillä monilukutaito, metakielelliset taidot ja monikielinen kompetenssi. Tämän tasoinen luku- ja kirjoitustaito antavat valmiudet elinikäisiin kielen opiskelun taitoihin. Voisi ajatella, että tämänkaltaisen lukutaidon saavuttanut oppija pystyy tarkkailemaan tekstimaailmansa näköalapaikalta ja näkemään maiseman kokonaisuutena. Kirjoitustaitonsa avulla hän pystyy luomaan maisemasta kuvan, jolla se välittyy elävänä toisillekin.

Kehitykseen vaikuttavat yksilölliset tekijät

Olemme käyneet läpi lukemisen ja kirjoittamisen tavanomaista kehitystä. Vieraan kielen oppiminen noudattaa monilta osin samaa kehityskulkua, mutta kielten erityispiirteet kuten kirjoitusjärjestelmien väliset erot vaikuttavat kehityksen nopeuteen ja painotukseen. On kuitenkin tärkeää huomata, että oppijoiden taidoissa on kullakin ikäkaudella ja kouluasteella huomattavaa vaihtelua: kehitys ei suinkaan kaikilla noudata kuvattua kehityskulkua samaa etenemisvauhtia.

Edellä kuvattujen kielellisten taitojen lisäksi luku- ja kirjoitustaitoon vaikuttavat myös muut, yleisemmät tekijät kuten yleiset oppimisvalmiudet, tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen taidot, minäpystyvyys, oppijaminäkäsitys ja muut motivaatioon liittyvät tekijät. Kun oppijan luku- ja kirjoitustaitoa arvioidaan, myös nämä taidot on tärkeää ottaa huomioon, jotta taidoista ja niihin vaikuttavista syistä saadaan riittävän kattava kuva.

Opettajan tärkeä tehtävä onkin tunnistaa yksilöllisesti, missä kohtaa oppija matkallaan on ja tukea häntä etenemään siitä eteenpäin luokka- ja ikätasosta riippumatta. Toisin sanoen opettajan on hyvä tuntea luku- ja kirjoitustaidon hierarkkinen rakentuminen, jotta opetustavoitteissa voidaan tarpeen mukaan siirtyä rohkeastikin taitojen kehityksen portailla ylös- tai alaspäin oppijan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.